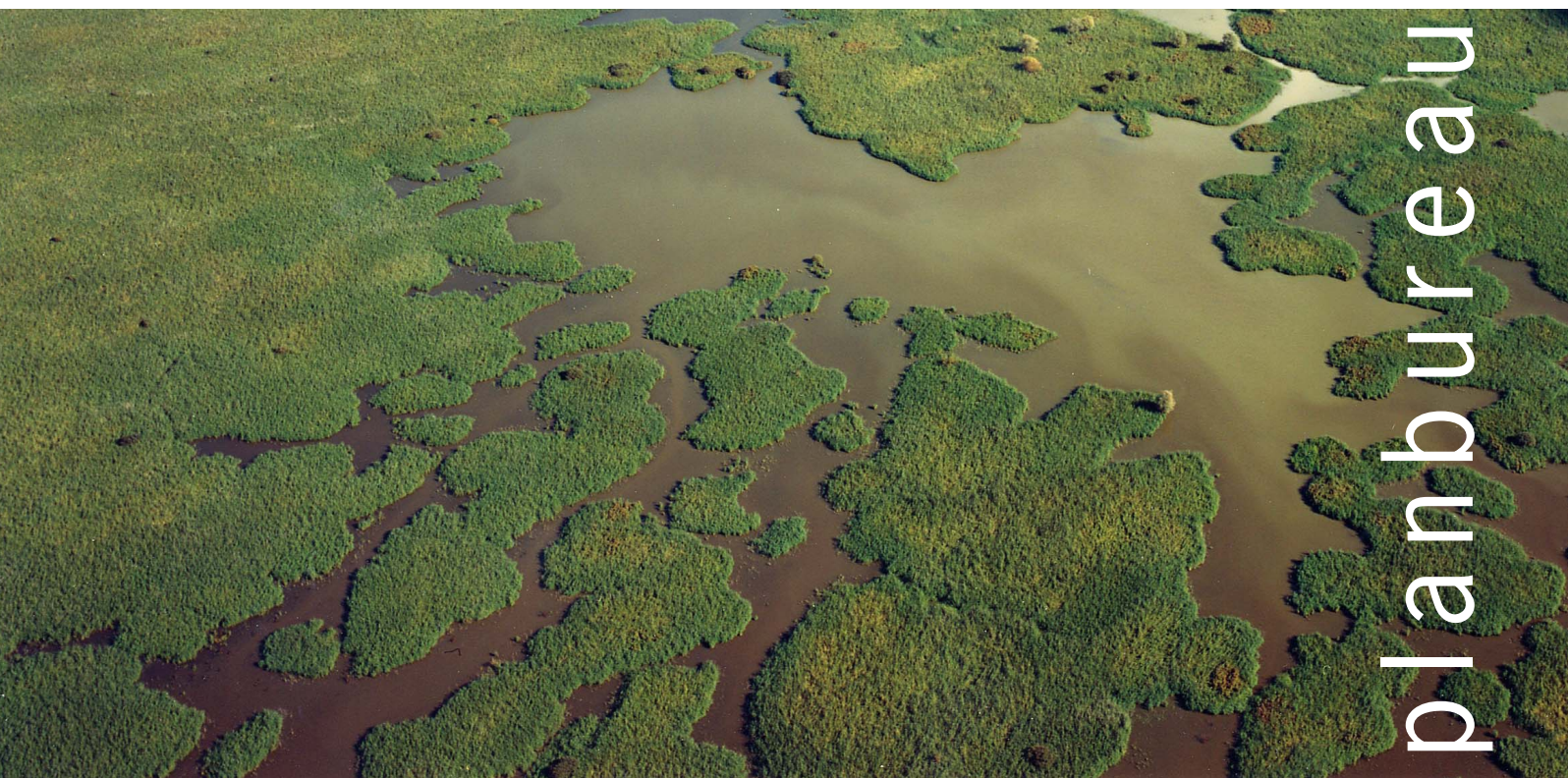

Stad en Ommeland, actoren nader in beeld gebracht

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

L.W. Balk-Theuws

planbureau rapporten

Stad en Ommeland: actoren nader in beeld gebracht

De inhoudelijke kwaliteit van dit rapport is beoordeeld door Aart van den Ham, Landbouw-Economisch Instituut
Het rapport is geaccepteerd door Rijk van Oostenbrugge en Joost Tersteeg, opdrachtgevers namens het Milieu- en Natuurplanbureau

De reeks 'Planbureau rapporten' bevat onderzoeksresultaten die als bouwstenen dienen voor een van de planbureau producten. Het gaat om onderzoek van alle uitvoerende partnerinstellingen en van andere organisaties die voor het Natuurplanbureau opdrachten hebben uitgevoerd. Uitvoerende instellingen zijn: Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer en Afvalwaterbehandeling (RIZA) en Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR).

Stad en Ommeland: actoren nader in beeld gebracht

Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004

L.W. Balk-Theuws

Planbureaurapporten 14

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen

Wageningen, November 2004

Referaat

Balk-Theuws, L.W., 2004. *Stad en Ommeland: actoren nader in beeld gebracht. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004*. Wageningen, Natuurplanbureau – vestiging Wageningen, Planbureaurapporten 14. 26 blz.; 4. ref.

Voor de Natuurbalans 2004 (MNP, 2004) is onderzocht hoe boeren in de 'Vereniging voor duurzame landbouw – Stad en Ommeland' agrarisch natuurbeheer inpassen in hun bedrijfsvoering en hoe succesvol zij daarin zijn. Aan de hand van een beknopte literatuurstudie en een aantal interviews is nagegaan welke actoren betrokken zijn bij de activiteiten van 'Stad en Ommeland'. Nagegaan is welke kansen en knelpunten het door de vereniging uitgevoerde agrarisch natuurbeheer oplevert. Geconcludeerd wordt dat agrarisch natuurbeheer effectiever is in collectief verband. De vereniging 'Stad en Ommeland' leunt daarbij sterk op vrijwilligers. Dit biedt kansen om burgers meer bij natuurbeheer te betrekken maar is tegelijkertijd ook risicovol.

Trefwoorden: Agrarisch natuurbeheer, agrarische natuurvereniging, actorenanalyse, landschapsbeheer, mozaïekbeheer, natuurbeheer, weidevogelbeheer.

Abstract

Balk-Theuws, L.W., 2004. *Town and countryside: a closer look at actors. Background document for the 2004 Nature balance*. Wageningen, Nature Policy Assessment Office, Wageningen, Planbureaurapporten 14. 26 pp; 4 ref.

Research for the 2004 Nature Balance document has examined how farmers of the *Stad en Ommeland* ('town and countryside') farmland conservation group manage to integrate on-farm nature conservation in the running of their farms and how successful these efforts have been. A short literature study and a number of interviews were used to identify actors involved in the group's activities, as well as the opportunities and problems associated with its on-farm conservation activities. We conclude that nature conservation by farmers is more effective if it is a collective effort. The fact that the Stad en Ommeland group relies heavily on volunteers offers opportunities to involve non-farmers more closely in nature conservation efforts, but also carries certain risks.

Key words: On-farm nature conservation, farmland conservation group, actor analysis, landscape conservation, mosaic management, nature conservation, meadow bird conservation.

ISSN 1574-0935

©2004 **Landbouw-Economisch Instituut**

Postbus 29703, 2502 LS Den Haag

Tel: (070) 335 83 30; fax: (070) 361 56 24; e-mail: informatie.lei@wur.nl

---

Planbureaurapporten is een uitgave van het Natuurplanbureau - vestiging Wageningen, onderdeel van Wageningen UR. Dit rapport is verkrijgbaar bij het secretariaat . Het rapport is ook te downloaden via www.natuurplanbureau.nl

Natuurplanbureau, vestiging Wageningen Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 47 78 45; Fax: (0317) 42 49 88; e-mail: info@npb-wageningen.nl; Internet: www.natuurplanbureau.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

Samenvatting	7
Summary	9
1 Inleiding	11
2 Algemene beschrijving ‘Stad en Ommeland’	13
2.1 Natuurdoelen	13
2.2 Financiering	13
3 Agrarische ondernemer als natuurbeheerder	15
3.1 Typering bedrijven	15
3.2 Bedrijfsactiviteiten (waaronder agrotourisme)	15
3.3 Motieven en strategie van ondernemer	15
3.4 Voor- en nadelen voor ondernemer	16
4 Agrarisch natuurbeheer in samenwerking (actoren)	17
4.1 Drijfveren actoren	17
4.2 Coalities	19
5 Gerealiseerde natuurdoelen	21
5.1 Resultaten	21
5.2 Knelpunten met nationale beleidsdoelen	21
6 Conclusies	23

Samenvatting

Steeds meer boeren zien agrarisch natuurbeheer als onderdeel van hun bedrijfsvoering. In plaats van zich ertegen te verzetten, proberen deze boeren de kansen te benutten die de natuur- en milieuwetgeving hen biedt. De 'Vereniging voor duurzame landbouw – Stad en Ommeland' is een voorbeeld van hoe in collectief verband agrarisch natuurbeheer in de praktijk kan worden gebracht. De vereniging telt 130 boerenleden. Naast agrarische natuurbeheer ontplooit men ook andere activiteiten gericht op duurzame landbouw.

De samenwerking tussen boeren in agrarische natuurverenigingen als 'Stad en Ommeland' leidt tot natuurbeheer dat beter voldoet aan de eisen die weidevogelexperts eraan stellen. Voor boeren zijn ook de financiële en organisatorische voordelen van samenwerking belangrijk. De subsidieregelingen zijn vaak complex. Om daarin wegwijs te worden huurt men gezamenlijk expertise in. Voor individuele projecten fungeert de vereniging als aanspreekpunt. Een ander voordeel van samenwerking binnen een agrarische vereniging is het intensievere contact met andere maatschappelijke partijen. De dialoog wordt hierdoor gestimuleerd.

De omvang van het areaal agrarisch natuurbeheer is in 'Stad en Ommeland' sterk gegroeid, van 387 ha in 2000 tot 3700 ha in 2004. Dankzij agrarisch natuurbeheer hebben meer boeren oog voor de natuur en gaan daar bewuster mee om. De vraag is hoe de burgers uit de regio nog meer betrokken kunnen worden, mede ook vanwege de grote behoefte aan vrijwilligers.

De trend naar schaalvergroting in de landbouw kan een bedreiging zijn voor de ontwikkeling van natuur en landschap. Bovendien hangt de interesse in agrarisch natuurbeheer hangt samen met de financiële vergoeding ervan. Knelpunten op dit terrein kunnen worden opgelost door de verbreding van agrarische activiteiten nog beter te vergoeden of deze te waarderen als "Groene Dienst".

Summary

An increasing number of farmers are involved in on-farm nature conservation schemes. Rather than putting up resistance, they try to benefit from the new opportunities the environmental legislation is offering them. The *Stad en Ommeland* ('town and countryside') farmland conservation group is an example of how on-farm nature conservation can be practised collectively. The 130 members are engaged in a variety of activities aimed at improving the sustainability of farming.

On-farm nature conservation turns out to be more effective when practised in co-operation. This certainly holds for meadow bird populations. For the participating farmers, *Stad en Ommeland* offers financial and logistical benefits as well. As arrangements for government funding are often complex, the farmland conservation groups are collectively seeking outside expertise to help them out. Once funding has been granted, the administrative aspects are also handled by the co-operatives. An important spin-off of such an approach is the development of a much more extensive stakeholder network.

The coverage of on-farm nature conservation schemes in *Stad en Ommeland* has sharply increased, from 387 ha in 2000 to 3700 ha in 2004. As a result, more farmers have developed an eye for the natural environment and have become aware of conservation issues. The challenge now is to increase the involvement of citizens, as much conservation work still depends on volunteers.

The present trend towards large-scale farming could pose a threat to on-farm nature and landscape conservation schemes, while inadequate financial benefits pose another risk. Improvements can be made by offering higher profits for participants to the existing schemes, or by earmarking conservation activities as 'countryside stewardship schemes'.

1 Inleiding

Ter voorbereiding van het intermezzo 'Stad en Ommeland' in de Natuurbalans 2004 (MNP, 2004) is een kort onderzoek verricht naar de 'Vereniging voor duurzame landbouw – Stad en Ommeland'. Doel van het onderzoek was om te beschrijven hoe door de deelnemende boeren agrarisch natuurbeheer wordt ingepast in hun bedrijfsvoering en hoe succesvol zij daarin zijn. Hiertoe is een beknopte literatuurstudie uitgevoerd en zijn een aantal interviews afgenomen.

Het resultaat is een kort essay met aandacht voor de kansen en knelpunten die het door de vereniging uitgevoerde agrarisch natuurbeheer oplevert. Hierbij is extra aandacht gegeven aan de rol van de actoren en de onderwerpen:

1. Samenhang tussen ecologie en economie (hoe kunnen boeren verdienen aan natuur)
2. Sturing van natuurbeleid; voordelen, problemen, knelpunten. ⇒ Leerpunten voor het beleid

2 Algemene beschrijving ‘Stad en Ommeland’

De vereniging voor duurzame landbouw Stad en Ommeland is in 1998 ontstaan uit een milieusamenwerkingsverband van circa 20 melkveehouders. Sinds de oprichting is het aantal leden gegroeid naar ongeveer 130 agrarische bedrijven anno 2004. Het werkgebied van de vereniging is het Centraal Weidegebied (gemeenten Bedum, Groningen, Winsum en Zuidhorn) en de gemeente Haren.

Stad en Ommeland heeft de Natuurprijs 2003 van BoerenNatuur gekregen. De geldprijs zal worden besteed om de promotieborden met foto's te vernieuwen. Deze staan vaak bij open dagen, markten en andere evenementen.

2.1 Natuurdoelen

Het doel van de vereniging is het stimuleren van een economisch rendabele duurzame landbouw, waarbij natuur en milieu zo weinig mogelijk worden belast. Agrarisch natuurbeheer is de hoofdactiviteit van de vereniging. Andere activiteiten op het gebied van duurzame landbouw zijn: mineralen, energie, water, voeding, diergezondheid en behoud cultuurlandschap. Agrotourisme, streekproducten, zorgboerderijen en educatie op scholen zijn ideeën die op dit moment worden uitgewerkt. De boeren richten zich in een soort studieclubs op de activiteiten. Het is de bedoeling dat de resultaten een olievlekwerking hebben naar andere boeren.

2.2 Financiering

Er zijn drie typen geldstromen naar Stad en Ommeland:

1. Verenigingsadministratie (contributie en donateurs)
2. Programma Beheer via LNV.
3. Individuele projecten

In 2000 is gestart met een pioniersgroep en is het eerste collectieve weidevogelpakket ingediend. Dit was met negen boeren in Stad en Ommeland met in totaal 387 ha. De Subsidieregeling is onderdeel van Programma Beheer. Vanuit Stad en Ommeland is ongeveer 3700 ha ingediend voor Collectief Weidevogelbeheer in 2004 bij LASER. 80 Boeren van Stad en Ommeland zijn hierbij betrokken. Dit geldt voor zes jaar.

Er is sprake van een basispakket met alleen nestbescherming. Hiervoor ontvangt de boer een vergoeding afhankelijk van het aantal broedparen per 100 ha waarop is ingeschreven. Stad en Ommeland heeft verschillende pakketten ingediend voor 25, 50 en 75 broedparen per 100 ha. Dit is een resultaatverplichting.

Als vereniging is er nog een extra verplichting opgelegd aan de leden die meedoen. Minimaal 4 % van het areaal moet aan zwaardere pakketten van natuurbeheer voldoen. Deze pakketten zijn: weidevogelgrasland met rustperiode, vluchtheuvels, periode plasdras (80% van het oppervlakte staat onder water), bonte weiderand, bonte hooirand, landschappelijk waardevol grasland met meerdere plantensoorten en toedienen van ruige mest.

Het effect van agrarisch natuurbeheer is groter als er ook verzwarende activiteiten in de omgeving van de nesten zijn. Hierdoor krijg je ook gemotiveerde boeren, want boeren willen graag zien dat hun activiteiten concreet iets te betekenen hebben voor vogels. Voor deze verzwarende activiteiten ontvangen de boeren ook een vergoeding. Door als collectief subsidie aan te vragen is er een zogenaamde ROS-vergoeding per ha (Regeling Organisatiekosten Samenwerking) ter ondersteuning van de vereniging. Hiermee kan o.a. NLTO Projecten worden betaald.

Boeren hoeven niet perse lid te zijn om aan weidevogelbeheer te doen. Maar om financiering te krijgen moet de boer een eenheid van 100 ha hebben. Dit is vaak gemakkelijker met meerdere boeren en bovendien gemakkelijker te organiseren in een vereniging.

De individuele projecten worden vaak betaald door een combinatie van financiers, zoals EU financiering via LEADER+ en POP (plattelandontwikkelingsprogramma), Provincie Groningen, losse tenders van LNV, gemeenten Groningen, Zuidhorn, Winsum, Bedum en Haren, Rabobanken Groningen, NLTO, Agriton, Agrifirm en andere agribusiness. De uren die NLTO Projecten voor het projectmanagement.

3 Agrarische ondernemer als natuurbeheerder

3.1 Typering bedrijven

De leden van de vereniging kunnen worden gezien als pioniers. Ze denken dat de landbouw anders moet en ook kan. Het imago van de boeren die aan agrarisch natuurbeheer doen, was dat van een stoppende boer. Dit geldt niet meer. Het zijn ook vaak moderne, jonge ondernemers. Iedere ondernemer die de capaciteit heeft om breder te denken dan aan voedselproductie is geschikt. Er zijn melkveehouders lid en ook wat akkerbouwers. Ook een aantal biologische boeren heeft zich aangesloten.

Uit de literatuur blijkt dat er nationaal een relatie ligt tussen bedrijfsgrootte en de plaats van natuur op het bedrijf. Tot een bedrijfsgrootte van 100 koeien is ongeveer 35% van de bedrijven bezig met natuur. De mate waarin natuur vorm krijgt verschilt. In zijn algemeenheid geldt hoe groter de bedrijven, hoe lager de vergoeding voor natuur per ha en dus hoe lager de waarde van natuur en landschap (Van den Ham, 2003). Dit heeft te maken met de strategische keuze om te groeien. De vergoeding voor natuur weegt dan niet op tegen de aandacht die natuurbeheer kost in de bedrijfsvoering.

3.2 Bedrijfsactiviteiten (waaronder agrotourisme)

De activiteiten die een boer anders of extra moet doen, zijn afhankelijk van het project waar de boer aan meedoet. Bij weidevogelbeheer is er administratie over plaatsen waar wel en niet mag worden gemaaid, bemest en beweid. Dit is afhankelijk van waar welke vogelnesten gevonden zijn en wordt vaak in samenspel met vrijwilligers bepaald.

Mozaïekbeheer betekent dat er op een stuk land verschillende vormen van beheer zijn en door die variatie goede condities voor verschillende vogels.

Het collectief weidevogelbeheer wordt uitgevoerd met vele vrijwilligers. De boer is zelf verantwoordelijk voor zijn bedrijfsvoering en het voldoen aan de voorwaarden in de pakketten. Maar het zoeken en tellen van de vogels is moeilijk en niet altijd te combineren tijdens een drukke periode. Daarom heeft elk bedrijf wel twee of drie vrijwilligers nodig. Sommige vrijwilligers doen meerdere bedrijven. De Wild Beheer Eenheid (WBE) Hunsingo coördineert de inzet van vrijwilligers. Als er niet genoeg vrijwilligers zijn, kan ook iemand van Avifauna of Landschapsbeheer Groningen worden ingehuurd.

3.3 Motieven en strategie van ondernemer

De deelnemende boeren willen laten zien dat ze bewust bezig zijn met hun bedrijf. Ze willen actief anticiperen op de wetgeving en ermee omgaan in plaats van ertegen protesteren. De verwachting van de boeren is ook dat ze in de toekomst steeds vaker worden betrokken bij agrarisch natuurbeheer. Er komen signalen vanuit de overheid dat boeren een grotere rol gaan spelen bij de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur. Het EU landbouwbeleid is aan het veranderen van prijssteun naar inkomensondersteuning. De verwachting is dat de ondersteuning in de toekomst meer gekoppeld gaat worden aan geleverde inspanningen zoals

agrarische natuurbeheer. Dit vraagt een aanpassing van de bedrijfsvoering. Volgens de leden van Stad en Ommeland hebben boeren die vroegtijdig hier op inspringen een voordeel.

Natuur is een verbrede activiteit van landbouwbedrijven. Er kunnen twee typen verbreders worden onderscheiden: de rationele verbreder en de geïnspireerde verbreder. Rationele verbreders verschillen met geïnspireerde verbreders vooral doordat in hun visie het bedrijf in de eerste plaats de functie van voedselproductie heeft, dat de landbouwtak de belangrijkste is en ook het grootste deel van het inkomen hoort te leveren. Ze laten zich meer door de geluiden uit de samenleving aansturen dan door de innerlijke overtuiging dat verbreding de weg is, zoals geïnspireerde verbreders die hebben. Voor beide typen verbreders is natuur wel een strategische keuze (Ham en Ypma, 2000).

3.4 Voor- en nadelen voor ondernemer

Voordeel is de financiële regeling. Dit moet wel opwegen tegen de aandacht die natuurbeheer kost in de bedrijfsvoering. Nadeel is dat het bepaalde werkzaamheden belemmert. Dit geldt vooral voor bedrijven die gekozen hebben voor schaalvergroting.

4 Agrarisch natuurbeheer in samenwerking (actoren)

4.1 Drijfveren actoren

Provincie Groningen

In de provincie Groningen zijn er zeven actieve natuurverenigingen waarvan Stad en Ommeland de oudste is. De zeven natuurverenigingen beslaan het hele werkgebied van de provincie Groningen en dat is vrij uniek in Nederland. De contacten met de verenigingen waren vooral projectgerelateerd. De rol van de provincie is het bemiddelen en het zoeken van financiering bij, en het bieden van ondersteuning bij het opzetten van projecten. Tevens kijkt het of het past bij het provinciaal beleid en stelt het voorwaarden aan de projecten. De verenigingen vormen ook een klankbord voor de provincie bij het opstellen bij beleid en andersom kloppen de verenigingen bij de provincie aan om knelpunten aan te kaarten. De ondersteuning ontwikkelt zich meer van financier naar inhoudelijke ondersteuning van de verenigingen en kennisoverdracht tussen verenigingen onderling, boeren onderling en tussen de maatschappelijke organisaties. De provincie wil de verenigingen helpen ontwikkelen tot volwaardige beheerders van natuur en landschap, zowel in het agrarisch gebied als in sommige delen van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Het halen van de natuurdoelen is voor de provincie het vertrekpunt. Met de gegevens uit het provinciale Biologische Meetnet wordt de effectiviteit van het natuur- en landschapsbeleid geëvalueerd en relevante ontwikkelingen gesignaleerd. Op basis hiervan voert de provincie gesprekken met allerlei organisaties die spelers zijn in het landelijk gebied. Voorbeelden van dergelijke overlegstructuren zijn het informatiepunt landelijk gebied en het gruttplatform.

Het informatiepunt landelijk gebied is een loket dat telefonisch en via internet (<http://www.infopuntgroningen.nl/>) bereikbaar is. Het informatiepunt is bij de introductie van het Programma Beheer met ondersteuning van het ministerie van LNV opgezet door de Provincie. Achter dit loket zit een platform van allerlei organisaties die betrokken zijn bij het (agrarisch) beheer van natuur en landschap in Groningen, zoals Dienst Landelijk Gebied, NLTO, BoerenNatuur, Landschapsbeheer Groningen en de provincie Groningen. Het platform probeert knelpunten die binnenkomen via het loket op te lossen. De provincie vormt hierin een projectleiderrol. Afgelopen jaren is er vanuit het informatiepunt een actieve werving geweest voor deelnemers van het Programma Beheer, met name de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer. De hele procedure van voorlichting tot het daadwerkelijk indienen van de aanvragen is gefaciliteerd. Dit heeft waarschijnlijk wel een positieve bijdrage geleverd aan het aantal aanmeldingen. Dit jaar zal er weer een acquisitieronde plaatsvinden.

Het gruttplatform is een bredere overleggroep waarin alle organisaties in het landelijk gebied van Groningen betrokken zijn. Hierin worden de specifieke knelpunten van het weidevogelbeheer afgestemd. De grutto was de aanleiding maar alle weidevogels hebben aandacht.

NLTO Projecten B.V.

NLTO Projecten is een projectenbureau dat als zelfstandige B.V. opereert. Er is wel veel samenwerking met andere NLTO-afdelingen. Ze moeten zich bewijzen in de markt. Doordat ze los staan van NLTO hebben ze ook geen problemen met een tweedeling in eigen achterban. Ze kunnen alle vernieuwingen oppakken mits het geen ontwikkelingsrichting van de agrarische

sector remt. NLTO Projecten doet aan projectmanagement, advisering en procesbegeleiding tot professionalisering. Het heeft vanaf de oprichting Stad en Ommeland begeleidt.

BoerenNatuur

De subsidieregelingen zijn vaak complex. Om daarin wegwijs te worden, hebben de agrarische natuurverenigingen in de vier noordelijke provincies sinds 2001 gezamenlijk een federatie opgericht, genaamd *BoerenNatuur*. 38 Agrarische natuurverenigingen zijn aangesloten. Doelstelling is om de krachten te bundelen, gezamenlijk belangen te behartigen en faciliteiten te delen. Het streven is om met BoerenNatuur de vierde natuurbeheerder te worden na Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. BoerenNatuur levert de verenigingen de gevraagde ondersteuning en huurt daarvoor o.a. NLTO projecten BV in. Om dit te financieren wordt gebruik gemaakt van POP-subsidie (Platteland Ontwikkelings Programma), provinciale subsidie en de ROS-vergoeding.

Avifauna

Avifauna is een vogelorganisatie. Deze doet onderzoek en probeert vogels te beschermen. Voor het begeleiden van het weidevogelbeheer worden er soms mensen ingehuurd.

Wild Beheer Eenheid Hunsingo

Jagers hebben zich georganiseerd via Wild Beheereenheden. Samen worden afspraken gemaakt over hoe en wat er kan worden bejaagd. Ook wordt er een administratie bijgehouden. De WBE Hunsingo bestrijkt een gebied van ongeveer 15.000 ha. Per provincie is er een Fauna Beheer Eenheid. Deze maakt vijfjaarlijks een provinciaal beheersplan mede op basis van de informatie die de WBE's van de provincie aanleveren. Binnen de WBE Hunsingo is een weidevogelgroep actief. Dit zijn jagers die ook helpen bij het weidevogelbeheer. De contacten tussen WBE en Stad en Ommeland lagen er al voordat de vereniging werd opgericht. Ze hebben hetzelfde werkgebied. Individuele boeren maken afspraken met een jager voor het op peil houden van de wildstand op hun land. De bestaande samenwerking werd doorgezet. In discussies met overheid en andere maatschappelijke organisaties werkt soms het jachtimago negatief.

Landschapsbeheer Groningen

Landschapsbeheer Groningen is een organisatie die zorg draagt voor de natuur en het landschap in de provincie Groningen. Zij levert een bijdrage aan een goed leefmilieu voor mens, dier en plant. De werkzaamheden zijn gericht op instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden. Thema's waar Landschapsbeheer Groningen zich actief mee bezig houdt zijn onder andere houtwallen- en singelbeheer, soortenbescherming (weidevogels, kerkuilen, amfibieën en reptielen enz.), boerenerven, hoogstamvruchtbomen, knotbomen, poelen en dobben, (kleinschalige) natuurontwikkelingsprojecten, natuur bij de boer, kerkhoven en borgterreinen en landgoederen. In de organisatie zijn ongeveer 45 mensen werkzaam: vakmensen in loondienst, mensen vanuit werkgelegenheidsprojecten en vrijwilligers. Via het project 'weidevogel' wordt geprobeerd meer boeren en meer vrijwilligers te betrekken bij de bescherming van legfels van weidevogels op akkers en graslanden. Gestreefd wordt naar een provinciaal netwerk van zelfstandig opererende locale/regionale weidevogelbeschermingsgroepen. Landschapbeheer Groningen geeft cursussen aan vrijwilligers. Als er te weinig vrijwilligers zijn om het weidevogelbeheer bij Stad en Ommeland uit te voeren, helpen medewerkers van Landschapsbeheer Groningen.

Rabo Groen Bank

De Rabo Groen Bank is een aparte kredietinstelling van de Rabobank die zich bezig houdt met het opzetten van de mogelijkheid om boeren die aan agrarisch natuurbeheer doen te steunen door investeringen groen te financieren. Hierdoor hoeft er 1% minder rente te worden betaald. De mate van groene financiering is afhankelijk van het areaal met agrarisch natuurbeheer en de zwaarte van het pakket. De Rabobank wil op deze manier duurzaamheid steunen, in de breedste zin van het woord. Agrarisch natuurbeheer kan een economische drager van het platteland zijn. Boeren worden gestimuleerd in de richting van hun ondernemerschap en tevens helpt dit de natuur. Dit is voor de lange termijn ook voor de Rabobank duurzaam. Het is ook gerelateerd aan het feit dat de Rabobank de meeste agrarische klanten heeft. Het valt de Rabobank op dat ontzettend veel boeren aan agrarisch natuurbeheer doen en dit is als een olievlek aan het uitdijen.

LASER

LASER is het uitvoeringsorgaan van LNV. De aanvraag voor subsidie's wordt bij LASER ingediend en toegekend. Dit jaar is er meer subsidieaanvraag voor de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer ingediend dan verwacht. LASER heeft de aanvragen niet allemaal kunnen verwerken voor het seizoen begon. In afwachting van de toekenning wordt al aan weidevogelbeheer gedaan door de deelnemende boeren.

4.2 Coalities

Er worden niet direct coalities gevormd in de samenwerking. Sommige partijen zijn meer of minder betrokken. En van de volgende partijen mag er meer samenwerking zijn dan er tot nu toe is.

Groninger Landschap

Het Groninger Landschap doet aan ook weidevogelbeheer. Het weidevogelbeheer komt heel nauw en is afhankelijk van de vogelsoorten. Hierbij spelen o.a. mee de uitgestelde maaidatum, bemestingsniveau, structuur van de grond en het waterpeil. Door samenwerking tussen Stad en Ommeland en het Groninger Landschap kan een grotere variëteit in beheer worden bereikt, zoals combinaties van weidevogelgrasland met rustperiode, vluchtheuvels, plasdras, bonte weiderand, bonte hooirand en toedienen van ruige mest. Hierdoor ontstaan goede condities voor verschillende vogels (mozaïekbeheer). De dialoog over hoe de samenwerking te organiseren is in gang gezet.

Waterschappen

De waterschappen zorgen voor het maaien van de slootkanten en onderhouden van beschoeiingen. Hierbij kan ook rekening worden gehouden met weidevogels. Overleg tussen Stad en Ommeland en Waterschappen heeft ertoe geleid dat dit is vastgelegd in beheerplannen maar de terugkoppeling naar de werkvloer is traag. Bij projecten over afspoeling van vuil water van boerenerven is er ook samenwerking met Waterschappen. In de toekomst kan waterberging een plaats krijgen binnen het mozaïekbeheer van weidevogels. Dit zouden boeren en Waterschappen in samenwerking kunnen.

Alterra

Onderzoek van Alterra van Wageningen UR is onderdeel van de informatiestroom naar de provincie Groningen. In de praktijk liggen de resultaten soms anders. Dit wordt als lastig ervaren door WBE. Als er ontheffingen worden verleend om bijvoorbeeld de zwarte kraai of de vos te schieten, wordt dit weer aangevochten met de resultaten van Alterra onderzoek.

Bovendien verschijnen er rapporten die bestrijden dat agrarisch natuurbeheer effectief is. De provincie Groningen is kritisch in deze discussie en volgt de resultaten. Het optimaliseren van weidevogelbeheer is belangrijk om de natuurdoelen te halen.

Burgers

Burgers kunnen nog meer betrokken worden. Interessant is hoe je organiseert dat waardering van burgers geld oplevert voor de boer. VV's zouden hier een rol kunnen spelen

5 Gerealiseerde natuurdoelen

5.1 Resultaten

Stad en Ommeland heeft onder andere bereikt dat er:

- meer boeren oog hebben voor de natuur en hier bewuster mee om gaan. Vogels horen bij het landschap;
- de burger meer betrokken is bij boeren en de natuur op boerenbedrijven;
- ze worden gehoord door de provinciale en gemeentelijke overheid;
- een dialoog geopend is met andere natuurbeherende instanties zoals het Groninger Landschap;
- 3700 ha is aangemeld voor collectieve weidevogelpakket bij LNV LASER;
- daarnaast nog 500 ha meedoet aan het stimuleringsproject 'vrijwillig weidevogelbeheer'.

Het is lastig meetbaar of het agrarisch natuurbeheer ook effect heeft gehad op het aantal vogels. Metingen geven aan dat het aantal vogels achteruit gaat. Maar onduidelijk is of het zonder de inzet van boeren meer achteruit was gegaan. De optimale situatie creëren voor weidevogels blijft moeilijk, ook doordat het binnen de bedrijfsvoering moet passen. Belangrijk blijft het streven naar de variatie in vormen van beheer en het aandacht geven aan de abiotische omstandigheden binnen de weidevogelgebieden.

5.2 Knelpunten met nationale beleidsdoelen

Bij projectfinanciering zijn er veel afstemmingsproblemen door met meerdere financiers te werken. De EU is een rigide organisatie met strikte voorwaarden voor financiering. Sommige voorwaarden zijn niet werkbaar. De EU vergoedt bijvoorbeeld alleen gemaakte en betaalde kosten in verband met het concurrentiebeding. Als het om een grote kostenposten gaat, is dat moeilijk om voor te schieten. De afstemming tussen verschillende beleidslagen kan beter.

Deregulering is een belangrijk item. Echter dit leidt nu tot het complexer worden van subsidieregelingen. Voor boeren is het praktisch niet mogelijk om financiering binnen te halen bij Europese fondsen zonder de hulp van een projectbureau. Dit moet wel gefinancierd worden en daardoor gaat er minder geld naar de boeren.

6 Conclusies

- Agrarisch natuurbeheer steunt zwaar op vrijwilligers. Op zich is dit een goede manier om burgers te betrekken maar het is ook een risicofactor.
- Agrarisch natuurbeheer is effectiever in samenwerkingsverband. Hierbij kunnen gebiedsvisies en bedrijfsontwikkelingsvisies gecombineerd worden. Boeren kunnen binnen een vereniging hun krachten bundelen en een projectbureau inschakelen voor aanvraag van vergoedingen. Daarnaast kan mozaïekbeheer beter georganiseerd worden op grotere stukken aaneengesloten grond. Samenwerking met Groninger Landschap en Waterschappen kan dit optimaliseren.
- De trend naar schaalvergroting kan een bedreiging zijn voor de ontwikkeling van natuur en landschap. Hoe groter de bedrijven, des te kleiner de plaats die natuur in de bedrijfsvoering inneemt (Van den Ham, 2003). Groeien is voor de boer een strategische keuze om de kostprijs te verlagen. Dit kan doorbroken worden door de verbreding nog beter te vergoeden of deze te waarderen als “Groene Dienst”.
- De interesse in agrarisch natuurbeheer hangt samen met de financiële vergoeding ervan. Boeren die nu nog niet deelnemen aan agrarisch natuurbeheer noemen vooral de hoogte van de vergoeding als belemmerende factor. Boeren die wel deelnemen doen dat vaak zowel uit economische overwegingen als vanwege hun betrokkenheid bij de natuur (Leneman en Graveland, 2004).
- Het aandeel bedrijven met een opvolger is lager bij geïnspireerde verbreders dan bij rationale verbreders of juist bedrijven die niet verbreden maar groeien. Vanuit de optiek van natuur en landschap kan dat als een bedreiging worden beschouwd (Van den Ham, 2003). Echter, ook jonge ondernemers, waar de opvolging nog niet speelt, kunnen een geïnspireerde verbreder zijn.

Literatuur

Ham, A. van den (2003). *'Agrarisch natuurbeheer, waar gaat het om? Knelpunten, bedreigingen, kansen'*. Inleiding voor WUR-workshop Activeren kennisnetwerk agrarisch natuurbeheer. Wageningen, 23 april 2003.

Ham, A. van den en M.E. Ypma (2000). *Verbreiding op landbouwbedrijven; Met visie en creatieve vasthoudendheid naar succes*, LEI-Rapport 7.00.02. LEI, Den Haag.

Leneman, H & C. Graveland (2004). *Deelname en continuïteit van het Agrarisch Natuurbeheer*. LEI-Rapport 7.04.06. LEI, Den Haag.

MNP (2004). *Natuurbalans 2004*. Milieu- en Natuurplanbureau – RIVM, Sdu Uitgevers, Den Haag.

Verschenen rapporten in de reeks Planbureaurapporten (per 15 november 2004)

- 1 *Wamelink, G.W.W. & H.F. van Dobben, 2004*
Effectiviteit van natuurbeheersscenario's in het veenweidegebied; een modelsimulatie met SMART2-SUMO2-MOVE2
- 2 *Sanders, M.E., R. Pouwels, J.M. Baveco, A. Blankena & M.J.S.M. Reijnen, 2004*
Effectiviteit van agrarisch natuurbeheer voor weidevogels; literatuuronderzoek
- 5 *Bredenoord, H.W.B., G.H.P. Dirkx, M.L.P. van Esbroek, A.J.M. Koomen & T.J. Weijsschedé, 2004.*
Beleidsvaluatie natuur en landschap. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 6 *Farjon J.M.J., V. Bezemer, S. Blok, C.M. Goossen, W. Nieuwenhuizen, W.J. de Regt & S. de Vries, 2004.*
Groene Ruimte in de Randstad: een evaluatie van bufferzone- en randstadgroenstructuurbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 7 *Hinsberg, A. van, H. Noordijk, M.L.P. van Esbroek, D.C.J. van der Hoek & J. Wiertz, 2004.*
Ecologische Hoofdstructuur en het milieu. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 8 *Veen, J. M. van, B.J.M. Arts & P. Leroy, 2004*
Natuur in soorten en gebieden: beleid van particulieren en overheden.
Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 9 *Melman, Th.C.P., A.G.M. Schotman & S. Hunink, 2004.*
Evaluatie weidevogelbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 10 *Oerlemans, N., E. van Well & A. Guldmond, 2004.*
Agrarische natuurverenigingen aan de slag. Een tweede verkenning naar de rol van agrarische natuurverenigingen in natuurbeheer. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004 (tevens uitgegeven door het Centrum voor Landbouw en Milieu. Culemborg).
- 11 *Sanders, M.E., W. Geertsema, M.E.A. Broekmeijer, R.I. van Dam, J.G.M. van der Gref-van Rossum & H. van Blitterswijk, 2004.*
Beleidsvaluatie Ecologische Hoofdstructuur en ganzenbeleid. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 13 *Vonk, M., 2004.*
Natuur, landschap en actoren. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 14 *Balk-Theuws, L.W., 2004.*
Stad en Ommeland: actoren nader in beeld gebracht. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2004
- 15 *Huttenhuis, D.S., 2004*
De potentiële bijdrage van agrarisch natuurbeheer aan landschapskwaliteit.